

DECRETUL DESPRE BISERICILE ORIENTALE CATOLICE *ORIENTALIUM ECCLESiarum*

Pr. prof. univ. Wilhelm Dancă
Institutul Teologic Romano-Catolic, Iași

În România, creștinii majoritari sunt ortodocșii, iar minoritari sunt romano-catolicii, greco-catolicii și protestanții. Dumnezeu a făcut în așa fel încât să fim născuți în acest spațiu neomogen din punct de vedere religios, să cunoaștem faptul că există mai multe Biserici creștine, deci mai multe moduri de a fi creștin, să învățăm să trăim alături de alți creștini decât cei romano-catolici. Neîndoielnic că diferitele Biserici și comunități creștine au o misiune de îndeplinit în planul divin de mântuire a lumii. Pentru ca diferența să nu devină un prilej de tensiune, se cere o minimă cunoaștere a celorlalte Biserici.

În cazul de față, ne oprim doar la Biserica Greco-Catolică Română Unită cu Roma, care este o Biserică Catolică orientală. Despre natura și misiunea acestei Biserici vorbește decretul despre Bisericile Catolice orientale promulgat de Conciliul al II-lea din Vatican în 21 noiembrie 1964. Alături de motivațiile ecleziale amintite mai sus, ar mai fi câteva care ne fac să dăm atenție decretului în discuție. De exemplu, toți suntem impresionați de suferințele prin care au trecut clerul și creștinii laici ai Bisericii Greco-Catolice în perioada de timp cuprinsă între 1948 și 1989. De asemenea, toți am văzut cât de greu a ieșit Biserica Greco-Catolică din „catacombe”. Dar toate aceste încercări nu au fost în zadar. Din 1990 încoace, ziua izbăvirii acestei Biserici s-a luminat: cultul greco-catolic a devenit un cult legal, episcopul Alexandru Todea a fost numit și creat cardinal de către Papa Ioan Paul al II-lea, s-au reorganizat parohiile și celelalte structuri fundamentale ale eparhiilor bisericești, au avut loc numeroase întâlniri între episcopii și preoții greco-catolici din România cu cei din țările vecine, unde se află creștini catolici orientali, iar de curând, Mitropolia greco-catolică a Blajului a fost ridicată la rangul de Arhiepiscopie majoră *sui iuris*. Dorința de a reînnoa legătura cu trecutul este prezentă în toate activitățile pastorale și culturale, la nivel regional sau național, pe care le promovează credincioșii greco-catolici.

Având în vedere aceste provocări de dincolo de Carpați, să vedem care este rolul și natura Bisericilor orientale, în special, al Bisericii Greco-Catolice din România, în lumina decretului despre Bisericile Catolice orientale.

Acest decret a rămas în istoria Conciliul al II-lea din Vatican ca unul dintre documentele cele mai discutate, nu atât în ce privește conținutul, cât mai ales oportunitatea sa¹. Într-adevăr, părinții orientali prezenți la Conciliu au considerat că aveau de-a face cu o contradicție, pentru că, pe de o parte, Conciliul proclama în mod solemn dreptul și datoria Bisericilor Orientale de a se guverna singure, potrivit legilor și obiceiurilor proprii – rămânând valabilă responsabilitatea supremă a pontifului roman –, iar pe de alta, urma să hotărască anumite puncte importante ale disciplinei lor particulare. Este adevărat că, în multe domenii, de exemplu, Constituția despre liturgie, li s-a cerut părinților orientali să se pronunțe asupra unor aspecte ale disciplinei specifice Bisericii Latine. Dar în aceste cazuri, o minoritate de o sută douăzeci de părinți orientali nu putea să se opună aspirațiilor unei mulțimi de 2 200 de părinți latini. Apoi, nici nu erau înclinați să facă acest lucru, pentru că schimbările ce se introduceau nu le erau cunoscute. Ținând cont de numărul mare și competența redusă a părinților latini în eclesiologia orientală, cu totul altfel apărea situația în care ei ar fi trebuit să voteze anumite schimbări în disciplina orientală. În cele din urmă, părinții latini au votat având încredere în comisia care a redactat textele, deoarece era compusă în majoritate din părinți orientali.

Lăsând deoparte aspectele ce au provocat discuții și constituie în continuare un punct nevralgic în relațiile cu Bisericile Ortodoxe, documentul conține multe hotărâri pozitive, care ne ajută să înțelegem concret misterul Bisericii în unitatea sa și insuflă atitudinea pe care trebuie să o adoptăm în raport cu frații orientali, catolici și ortodocși.

Decretul conține șase paragrafe. Primul reamintește faptul că unitatea Bisericii, trupul lui Cristos considerat în ansamblul său, nu este întunecată de diversitatea Bisericilor locale, diferite prin formele lor de cult, prin anumite trăsături ale disciplinei sau instituțiilor lor, precum și prin unele caracteristici ale spiritualității lor; dimpotrivă, în această diversitate se realizează și se exprimă mai complet necesara sa catolicitate. Toate Bisericile locale, oricare ar fi ritul lor, se bucură de o demnitate egală și drepturi echivalente. Bisericile Orientale, în comuniune cu episcopul Romei, nu fac excepție de la această regulă. Ele sunt, la fel ca Bisericile de tradiție occidentală sau latină, părți constitutive ale Bisericii universale. Bucurându-se de aceleași drepturi, ele au și aceleași datorii, fie că este vorba de participarea

¹ Cf. C. J. DUMONT, „Introduction”, în CONCILE OECUMÉNIQUE VATICAN II, *Documents conciliaires. Décret sur les Église orientales catholiques „Orientalium Ecclesiarum”*, I, Éditions du Centurion, Paris 1965, 225-232.

la responsabilitățile generale ale Bisericii (de exemplu, cu ocazia unui conciliu ecumenic), fie că este vorba de a se implica în lucrările sale misionare (în sensul acesta, Biserica Latină nu deține monopolul). Era necesar să se amintească aceste principii fundamentale, deoarece s-a observat că, în unele împrejurări, credincioșii orientali catolici erau considerați de frații lor latini drept catolici de categoria a doua.

Al doilea paragraf insistă asupra bogățiilor autentice ale Orientului creștin, bogății mereu prezente și vii, mai ales în domeniul spiritual atât de strâns legat de tradițiile liturgice și de caracteristicile particulare ale disciplinei lor. Din acest punct de vedere, decretul reamintește că nu este suficient doar să fie apreciat patrimoniul ecleziastic și spiritual al Orientului, ci trebuie să fie respectate dreptul de care se bucură în mod tradițional Bisericile Orientale și datoria ce le revine de a-l păstra cu multă grijă și de a-l actualiza în trăirea vieții de zi cu zi.

Printre instituțiile ecleziastice ale Orientului se remarcă vechea formă de guvernare pastorală a patriarhatului. Această instituție constituie obiectul celui de-al treilea paragraf. Aici sunt mai multe probleme care necesită câteva explicații. În primul rând, instituția patriarhală din Orient nu este la fel cu cea din Occident, unde a evoluat în direcția asumării unei precedente ierarhice, pe care Orientul nu a cunoscut-o. Într-adevăr, prin asumarea titlului de patriarh al Occidentului de către suveranul pontif (pe lângă celelalte titluri de episcop al Romei, mitropolit al provinciei romane și primat al Italiei), această instituție a ajuns să se identifice cu Biserica Catolică romană, în special după separarea Bisericilor Orientului din secolul al V-lea și secolul al XI-lea. În felul acesta, s-a creat o confuzie funestă între cele două instituții, având drept urmări imediate neînțelegeri la nivel de jurisdicție.

Faptul că în Orient existau mai multe patriarhii nu împiedica în nici un fel funcționarea structurii ierarhice a Bisericilor locale, patriarhul fiind în fruntea unei grupări regionale de mai multe dieceze. Aici este vorba despre marile patriarhii antice de la Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim (după modelul cărora s-au format în Bisericile Ortodoxe alte patriarhii: Moscova, Belgrad, București, Sofia, pe măsura ce Biserica se răspândea și în funcție de evenimentele istorice mai mult sau mai puțin favorabile), și nu de titlurile onorifice acordate în Occident unor sedii episcopale mai deosebite. Schisme și refacerile parțiale ale comuniunii canonice cu Roma au creat, mai întâi în Orient, apoi, din cauza migrației populației, și în Occident o complexitate incredibilă și o suprapunere în aceleași locuri a jurisdicțiilor patriarhale.

Textul decretului recunoaște acest fapt în afirmarea principiilor care trebuie să ducă în viitor la o simplificare radicală a situației, cel puțin o

conviețuire pacifică a patriarhilor catolici de diferite rituri în același loc. Părinții participanți la Conciliu au manifestat respect față de situațiile în care s-a ajuns și s-au arătat încrezători în reînnoirea vitalității creștine, pe care Conciliul dorea să o provoace și să o favorizeze atât în Orient, cât și în Occident, pentru ca, astfel, dificultățile actuale să se aplaneze. Recent, Papa Benedict al XVI-lea a renunțat la titlul de patriarh al Occidentului, considerându-l obsolet, iar Mitropolia Greco-Catolică de la Blaj a fost ridicată la rangul de arhiepiscopie majoră; două evenimente care confirmă valabilitatea principiilor formulate de acest decret.

Paragrafele patru și cinci tratează despre disciplina sacramentelor și despre cultul divin. Orientarea generală este de a restaura în mod autentic și fidel disciplina orientală tradițională în acest domeniu, mai ales acolo unde, din cauza unor influențe latine, ea s-ar fi pierdut în vreun fel; de a afirma, cu referire la acest aspect al dreptului, puterile și responsabilitățile ierarhilor orientali respectivi, în special responsabilitățile patriarhilor în cadrul sinoadelor lor.

Chiar dacă nu vorbesc direct despre problema unității creștinilor, aceste cinci paragrafe o implică. Într-adevăr, una dintre piedicile mari în drumul către refacerea deplinei comuniuni ecleziale între Bisericele Ortodoxe și Biserica Catolică romană este predominanța manierei de a simți, de a gândi și de a trăi în stil eclezial occidental. Trăsăturile caracteristice ale geniului latin, mai exact ale geniului roman, s-au impus atât de mult în viața Bisericii, în ceea ce privește structura și viața sa, încât și cei care cunosc mai puțin acest geniu sau îl ignoră complet nu-și pot imagina altceva decât să-și găsească un loc în Biserica Catolică, chiar dacă exprimă stiluri diferite.

Afirmarea dreptului de cetățenie absolută a tradițiilor orientale în concepția însăși despre Biserică, recunoașterea efectivă a exercitării acestui drept în sânul Bisericii catolice sunt deja în ochii fraților catolici orientali modalități de confirmare a rolului pozitiv pe care îl joacă pentru marea cauză a unității creștine. Dar rolul lor nu trebuie să se limiteze doar la așa ceva. Identitatea de origine, proximitatea geografică, comuniunea de destin istoric și similitudinea profundă în modul de a simți, a gândi și a acționa ar trebui în chip firesc să ducă la stabilirea și dezvoltarea între ei și frații lor ortodocși de raporturi mai strânse și mai eficace decât cele la care s-ar simți înclinați în mod spontan credincioșii Bisericii apusene.

De aceea, al șaselea și ultimul paragraf al decretului tratează despre comportamentul pe care catolicii orientali ar putea și trebuie să-l aibă față de frații lor ortodocși. Să remarcăm faptul că, aici, Conciliul dă legi doar pentru orientalii catolici în relațiile lor cu ortodocșii și că, atât cât se poate înțelege din acest decret, dreptul nou nu se aplică deocamdată nici pentru credincioșii latini, nici pentru relațiile dintre orientalii catolici cu Bisericele

sau comunitățile non-catolice de origine occidentală, relații despre care vorbește în mod explicit decretul despre ecumenism. Chiar ținând cont de această rezervă, acest al șaselea paragraf constituie partea cea mai nouă și mai avansată a decretului. De fapt, el deschide perspective și posibilități pentru refacerea progresivă a comuniunii depline cu Biserica Ortodoxă, prin intermediul unei manifestări progresive, și ea, a unității organice foarte profunde, care, în baza unei identități de episcopat, de preoție, de viață sacramentală, nu a încetat să existe niciodată în ciuda separării. Lucrul acesta i-a îndreptățit pe părinții de la Conciliu să întrevadă extinderea derogărilor deja în uz cu privire la regula disciplinară care interzice catolicilor să primească sacramentele de la ortodocși și reciproc. Aceste dispoziții privitoare la *communicatio in sacris* nu sunt totuși nici măsuri generale (sunt vizate unele cazuri excepționale, dar sunt lăsate în seama autorității catolice locale sau regionale), nici măsuri unilaterale (căci trebuie să fie obținut și avizul favorabil al autorităților ortodoxe); dar sunt măsuri eliberatoare, întemeiate pe o viață mai sacramentală și spirituală a misterului Bisericii și care ar trebui în mod normal, dacă este bine înțeleasă și aplicată, să le dăruiască fraților ortodocși satisfacția profundă de a-și vedea din nou recunoscut locul care le-a fost, mult timp după schismă, recunoscut în misterul Bisericii, loc care în conștiința noastră s-a întunecat, din nefericire, ca urmare a eclezilogiei predominant juridice ce s-a impus după Contra-reformă, adică după diviziunea protestantă.

Avem în acest decret o viziune coerentă cu reînnoirea teologică consacrată de constituția despre Biserică și decretul despre ecumenism. Viziune incompletă totuși, căci redactarea decretului despre Bisericile Orientale – așa cum s-a putut vedea în discuțiile din timpul Conciliului – relevă un context teologic insuficient inspirat de această reînnoire. De aceea, în ochii multor ortodocși, insuficiența și ambiguitatea unor pasaje din acest decret care nu vorbesc decât, precum primele paragrafe, despre Bisericile Orientale catolice, manifestă preocuparea de a menaja locul Bisericilor Ortodoxe în sânul unei comunități cu adevărat „catolice”. Aceste deficiențe ale decretului ar fi fost grave dacă ar fi fost promulgat de Conciliu doar ca decret unic. Dar este destul de clar că interpretarea sa trebuie să țină cont de constituția mult mai fundamentală despre Biserică și de spiritul care inspiră decretul despre ecumenism.

În concluzie, înainte de 1989, spiritul acestor orientări și decizii a pătruns într-o măsură foarte mică și cu multă dificultate în rândul credincioșilor greco-catolici, ca, de altfel, și printre credincioșii romano-catolici din țara noastră, din cauza „umbrei lăsate” peste Biserica noastră de Cortina de Fier. După 1989, a început reșezarea Bisericii Greco-Catolice din România în spiritul acestui decret. Asimilarea învățăturii sale devine importantă

într-un context în care încă se mai lucrează. Astfel, documentul rămâne pentru toți creștinii greco-catolici, și nu numai, un izvor de apă vie din care trebuie să scoată putere pentru a-și întări speranța și încrederea în viitor, bineînțeles, după exemplul și sub călăuza păstorilor. În această lumină trebuie să fie înțelese și intervențiile magisteriului Bisericii, în care sunt propuse orientări pastorale, metode sau direcții de interpretare².

² Cf. CONGREGAZIONE PER LE CHIESE ORIENTALI, Instrucția *Il Padre incomprensibile* pentru aplicarea normelor liturgice din *Codul canonic al Bisericilor Orientale* (6.01.1996): EnchVat 15, 6-93; IDEM, *L'anno giubilare* su Il grande Giubileo del 2000 e le chiese orientali cattoliche (26.09.1999): EnchVat 18, 862-956.